

ศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาขององค์กรพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ An Analytical Study of Education of Buddhist Organizations to Promote Peace

พระพรสวรรค์ ฐิติญาโณ
พระกัญจน กนตธมโม
ธยายส ขอเจริญ
คุณวัฒน์ ดวงมณี
ชุมพล ศรีราตรี
วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักสันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพขององค์กรทางพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาขององค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ คำว่า “สันติภาพ” หมายถึง วิธีการที่ก่อให้เกิดความสงบโดยการไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นสิ่งที่หลายภาคส่วนต้องการให้ปรากฏมีขึ้นในองค์กร เช่น 1) การเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในองค์กรสงฆ์ 2) การเสริมสร้างสันติภาพในองค์กรการศึกษา เป็นต้น จากการวิเคราะห์พบว่า การจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี เป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกัน สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนโดยประชาชนมีส่วนร่วมในทุกๆ กลุ่ม โดยสนับสนุนการคิด และการปฏิบัติความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบทั้งทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม การทำงานขององค์กรทางพระพุทธศาสนาว่ามีส่วนในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับหลักสันติภาพ ซึ่งถ้ามองไปที่การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยของสงฆ์จะเห็นได้ว่าการเปิดหลักสูตรการสอนสันติศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีสถาบันการศึกษาที่ชัดเจนในด้านการเสริมสร้างสันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : การจัดการศึกษา, องค์กรพุทธศาสนา, สันติภาพ

Abstract

This article contains the objects as followings:(1) to mainly study peace along the Buddhist, (2) to study the study management in enhancing the peace of the organization Buddhist and (3) to determine how to manage the study of the organization of Buddhist to enhance the peace of the word "Peace" refers to how the cause of public by not using the violence which is what many sectors to appear in the organization such as (1) to enhance the peace to occur in the organization committee, (2) to enhance the peace in the organization of education, etc. From an analysis found that the conflict management and a

peaceful settlement are the ways to create the foundation of the understanding each other. The peaceful is the only way that is supported by the people involved in every group by supporting the ideas and the operations of conflict without the use of violence in any form of physical, mental, economic and social. The work of the Buddhist organization that has contributed to the education of peace. If looking at the education at the university level, it can be seen that there is a course for teaching peace education of Mahachulalongkornrajavidyalaya University with a clear educational institution in the promotion of peace according to the Buddhist guidelines.

Keywords: Education Management, Buddhist Organizations, Peace

บทนำ

การศึกษาถือเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกที่ดีงาม มีความรู้ความสามารถและทักษะที่เหมาะสมที่จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและของประเทศชาติ¹ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 1 ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข²

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีบุคคลหลายคนและหลายหน่วยงานเข้ามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน ประชาคม เอกชน สื่อมวลชน วัดโรงเรียน ที่สำคัญมากคือรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ และรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย ซึ่งยิ่งสังคมที่มีขนาดใหญ่โตกว้างขวาง ทั้งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เนื้อหาของการศึกษายังต้องมีความหลากหลาย ขณะเดียวกันการจัดการศึกษาก็ต้องมุ่งธำรงรักษาเอกภาพร่วมกันของสังคมไว้ด้วย สาระของการศึกษาจึงต้องครอบคลุมทั้งเรื่องวิถีการดำรงชีวิต การประพฤติปฏิบัติตน ความสัมพันธ์กับผู้อื่นและความเป็นไปของสังคมในอดีต ปัจจุบัน และที่จะไปสู่อนาคต ทั้งนี้การจัดการศึกษาในภาพรวมจึงเป็นเรื่องที่สังคมและ ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาทุกระดับต้องร่วมมือกันเพื่อให้เกิดขึ้นได้ บรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล เพราะเป็นเรื่องที่ต้องมีการจัดการ ไม่ใช่เรื่องที่จะให้ผู้ได้รับไปทำโดยไม่มีเป้าหมาย ไม่มีมาตรฐาน ไม่ได้คุณภาพ เพราะยอมทำให้การศึกษาไม่มีทิศทาง ไม่เป็นระบบ ไม่คุ้มค่า และหากจัดผิดพลาดก็ยากที่จะแก้ไข ดังนั้นการจัดการศึกษาที่จะมุ่งสังคมไว้ได้จึงเป็นการจัดการศึกษาที่มี

¹ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, การส่งเสริมศาสนาและพัฒนาจิตใจและการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด, (เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการ), 2542.

² กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, (กรุงเทพมหานคร : ครูสาลาดพร้าว, 2544), หน้า 21-23.

จริยศึกษาเป็นแกนหลักที่สำคัญ ผู้เรียนต้องได้รับการฝึกฝนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี สังคมใดหากเต็มไปด้วยคนไร้ศีลธรรม สังคมนั้นอย่างเข้าสู่กลียุค³

ปัจจุบันสังคมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ จนเหมือนดูว่า ความขัดแย้งในสังคมเป็นเรื่องปกติไป เมื่อความขัดแย้งยังเกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ สังคมจะหาวิธีการหรือกลไกอย่างไรเพื่อยุติความขัดแย้งในสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นการพยายามแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีด้วยการเจรจาหรือไกล่เกลี่ย หรือมิฉะนั้นก็จะต้องแก้ไขความขัดแย้งด้วยการใช้กำลังหรือความรุนแรง ผลที่ออกมาก็คือ การที่ฝ่ายหนึ่งชนะ อีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ ผู้ชนะก็จะสร้างระเบียบการเมืองขึ้นมาใหม่ และถ้าเป็นกรณีที่ไม่สามารถจะเอาชนะกันได้ก็อาจจะถึงกับแตกแยกออกเป็นหลายส่วน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าคนในสังคมเหล่านั้นมีปัญหาหาที่ตั้งแต่วาระของการเรียนรู้ในเบื้องต้นที่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมจนขาดสันติภาพไป

สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา รากเหง้าของความขัดแย้งมาจากปฏิจจธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเ็นข้าหรือทำให้เกิดความขัดแย้ง 3 ประการ ได้แก่ ตัณหา (ความอยากมีอยากเป็น) มานะ (ความเย่อหยิ่งถือตัว) ทิฏฐิ (การถือเอาความคิดเห็นเป็นที่ตั้งโดยไม่ ใส่ใจความคิดเห็น) ซึ่งเป็นกิเลสฝ่ายอกุศลธรรมที่สร้างมายาภาพให้เกิดขึ้นในสภาพจิตของแต่ละคน เมื่อสามารถทำลายตัณหา มานะ และทิฏฐิได้แล้ว สันติสุขก็จะเกิดขึ้น ประเด็นนี้ท่านมองว่าตัณหา มานะ ทิฏฐิ เป็นข้าศึกต่อการสร้างสันติภาพ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (1) กลุ่มที่มองว่าสันติภาพคือ สภาวะที่ปราศจากสงคราม (2) กลุ่มที่มองว่าสันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง (3) กลุ่มที่มองว่าสันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงและปราศจากความขัดแย้ง และ (4) กลุ่มที่มองว่าสันติภาพคือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงแต่ขัดแย้งกันได้⁴ หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง โลกปัจจุบันนี้ยังไม่สามารถสร้างสันติภาพได้เพราะขาดความเข้าใจที่แจ่มแจ้งในศาสนาของตนเอง ซึ่งมีฐานอยู่ที่ความมีเมตตา โดยการสร้างสันติภาพให้เกิดในโลกมี 3 ระดับ กล่าวคือ (1) การให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน (2) ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา และ (3) ออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม ซึ่งทุกศาสนามีสันติภาพเป็นหัวใจสำคัญอยู่แล้ว ส่วนวัตถุนิยมเป็นสิ่งยั่วยุให้เกิดการแย่งชิงผลประโยชน์ ซึ่งจะเป็นตัวกระตุ้นให้ใช้ความรุนแรงในการแสวงหาผลประโยชน์⁵ และเนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การจัดการศึกษาจำต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย ที่สำคัญให้เกิดความขัดแย้งน้อยที่สุด และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่องค์กรนั้นๆ อย่างสันติสุขตลอดไป

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันสังคมสังคมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ จนเหมือนดูว่า ความขัดแย้งในสังคมเป็นเรื่องปกติไป เมื่อความขัดแย้งยังเกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ สังคมจะหาวิธีการหรือกลไกอย่างไรเพื่อยุติความขัดแย้งในสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นการพยายามแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี ด้วยการเจรจาหรือไกล่

³ สุนทร อมรวิวัฒน์, การพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสตร์ : ทักกระบวนกรเผชิญสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542), หน้า 32-34.

⁴ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากกร), “รูปแบบแผนปฏิบัติการสันติวิธีเชิงพุทธ : ศึกษากรณีการแก้ไขความขัดแย้งของชาวศากยะและชาวโกลิยะ”, สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546).

⁵ พุทธทาสภิกขุ, สันติภาพของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2536), หน้า 141.

เกลี้ย หรือมีฉะนั้นก็จะต้องแก้ไขความขัดแย้งด้วยการใช้กำลังหรือความรุนแรง ผลที่ออกมาก็คือ การที่ฝ่ายหนึ่งชนะ อีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ ผู้ชนะก็จะสร้างระเบียบการเมืองขึ้นมาใหม่ และถ้าเป็นกรณีที่ไม่สามารถจะเอาชนะกันได้ก็อาจจะถึงกับแตกแยกออกเป็นหลายส่วน หรืออาจจะเป็นเพราะว่าคนในสังคมเหล่านั้นมีปัญหาที่ตั้งแต่ว่าระบบของการเรียนรู้ในเบื้องต้นที่ส่งผลกระทบก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมจนขาดสันติภาพไป เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การจัดการศึกษาจำต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย การจัดการศึกษาที่อยู่กับที่ย่อมหมายถึงความล้ำสมัยไม่เหมาะสม ไม่คุ้มประโยชน์ การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพเป็นอย่างไรรั้น เป็นสิ่งที่ต้องศึกษากันต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาถึงการจัดการศึกษาขององค์กรพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ เพื่อเป็นการเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในประเทศไทยด้วยระบบการจัดการศึกษาให้สันติภาพเกิดขึ้นในสังคมไทย และเพื่อเป็นการลดข้อขัดแย้งของคนในสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักสันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพขององค์กรทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาขององค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติภาพตามหลักพระพุทธศาสนาและองค์กรทางพระพุทธศาสนา จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี 2539 อรรถกถา หนังสือ งานวิจัย เป็นต้น
2. ศึกษาวิธีการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพองค์กรทางพระพุทธศาสนา ในแต่ละองค์กร
3. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จากองค์กรทางพระพุทธศาสนา 4 องค์กร ประกอบด้วย
 - 1) หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เป็นสถาบันจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนา
 - 2) ไร่เชิญตะวัน จังหวัดเชียงราย ที่มีหลักการฝึกปฏิบัติด้วยหลักสันติภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนา
 - 3) พระไพศาล วิสาโล มีหลักการสอนเกี่ยวกับสันติภาพ และ
 - 4) หมู่บ้านพลัม จังหวัดนครราชสีมา ที่มีแนวการปฏิบัติเพื่อศานติสุขของสังคมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา
4. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภาครัฐและนักวิชาการ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้อำนวยการที่มีส่วนเกี่ยวข้องการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ จำนวน 20 รูป/คน ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 1 รูป เจ้าสำนักไร่เชิงตุระวัน จังหวัดเชียงราย 1 รูป เจ้าสำนักวัดป่ามหาวัน 1 รูป ผู้นำหมู่บ้านพลัม จังหวัดนครราชสีมา 1 คน
- 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) เป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติที่มีส่วนในการจัดการสอน จำนวน 16 คน ประกอบด้วย อาจารย์ในหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 4 คน อาจารย์ในไร่เชิงตุระวัน จังหวัดเชียงราย 4 รูป และชาวบ้านหมู่บ้านพลัม จังหวัดนครราชสีมา 4 คน
5. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้ง 4 ข้อข้างต้น มาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเสนอแนวทางการจัดการศึกษาขององค์กรพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ
6. สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนากล่าวถึง “สัมมาวาจา” หนึ่งในมรรคมงคล 8 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ปรากฏในอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ 4 หลัก อริสัจ 4 จึงเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ถึงสันติภาพได้ นับเป็นการกล่าวถึงการสื่อสารโดยใช้วาจาหรือการพูดเป็นสื่อในการสร้างสันติภาพเชิงพุทธได้ เพราะว่า คำสอนของพระพุทธศาสนานั้นเป็นแนวทางในการสร้างสันติภาพ โดยหลัก “สัมมาวาจา” ซึ่งมีรูปแบบพิเศษ คือ พระพุทธเจ้าจะตรัสวาจาครั้งใดนั้น ภายใต้งี้อัน 6 กรณี มีเพียง 2 กรณีเท่านั้นที่พระพุทธเจ้าตรัส คือ “คำพูดที่จริงที่แท้ เป็นประโยชน์” ครบเมื่อเวลาเหมาะสม แม้บุคคลจะพอใจหรือไม่พอใจก็ตาม นับเป็นองค์ธรรมพื้นฐานที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ การที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขแม้ความคิดเห็นขัดแย้งกันบ้าง หากมีมาตรการในการบริการจัดการความขัดแย้งนั้นให้อยู่ในกรอบหรือกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ได้วางไว้ก็จะไม่พัฒนาไปสู่ความรุนแรงและสงครามได้ มาตรการดังกล่าวประการหนึ่งนั่นก็คือ การสื่อสารหรือการใช้วาจาสื่อความเข้าใจระหว่างกัน ซึ่งในโลกนี้ก็ยังมีมาตรการที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม โดยมีการกำหนดเป็นทฤษฎีการสื่อสารก็คือ การสื่อสารเพื่อสันติภาพที่มีองค์ประกอบคือ มุ่งเน้นเรื่องสันติภาพ รายงานความจริง เสียจากประชาชนทั่วไป และให้น้ำหนักในเรื่องทางออกของความขัดแย้ง

“สันติภาพ” จึงหมายถึง วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความสงบเป็นความสุขที่เกิดจากสันติสุข สันติภาพหรือสันติวิธีมิใช่การยอมจำนนหรืออยู่นิ่งเฉย โดยให้อีกฝ่ายมากระทำโดยไม่ตอบโต้ แต่สันติภาพหรือสันติวิธี คือ การตอบโต้อีกแบบหนึ่งโดยไม่ใช้ความรุนแรง ภาวะที่คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขเป็นภาวะที่มนุษย์มีความต้องการ เป็นภาวะที่ไม่ทำร้ายหรือใช้ความรุนแรงต่อกัน เพื่อหยุดยั้งพฤติกรรมอันไม่ถูกต้องหรือเพื่อปรับเปลี่ยนสถานการณ์ให้เป็นไปในทางสันติ ขณะเดียวกันสันติวิธียังหมายถึงการสร้างเงื่อนไขที่ยุติความรุนแรง หรือขจัดเงื่อนไขที่ส่งเสริมพฤติกรรมอันเป็นปัญหา การพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งที่นำมาสู่ความรุนแรงให้เกิดสันติภาพจะต้องมีผู้นำองค์กรริเริ่มนำสันติวิธีมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุน หรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมิติของความเท่าเทียมหรือความเสมอภาค เพราะหากคุณสมบัติเช่นนี้

เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับความแตกต่างในมิติต่างๆ ได้ เช่น ความคิดเห็นของกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านศาสนา ด้านภาษา เป็นต้น

การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพขององค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น มีองค์กรที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาหลายองค์กร เช่น การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และมหาวิทยาลัย ทั้งสองแห่ง ซึ่งการศึกษาเหล่านั้นเป็นการศึกษาที่องค์กรทางพระพุทธศาสนาได้ขับเคลื่อนอยู่ การเสริมสร้างสันติภาพขององค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น สันติภาพจึงเป็นสิ่งที่หลายภาคส่วนต้องการให้ปรากฏมีขึ้นในองค์กร เพื่อการเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น จากการศึกษาสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเด็น กล่าวคือ การเสริมสร้างสันติภาพขององค์กรสงฆ์ และ การเสริมสร้างสันติภาพขององค์กรทางการศึกษาทางพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะกำหนดทิศทางการศึกษาของบุคคลากรให้ก้าวหน้าไปในทิศทางที่ต้องการได้ ซึ่งการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพนั้น มีสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะนำความสันติสุขมาสู่ประเทศชาติ ในส่วนการจัดการศึกษาโดยองค์กรพระพุทธศาสนาเป็นการจัดการศึกษาที่เสริมสร้างสันติภาพไปในตัวเองเพราะหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งสันติภาพที่มีอยู่ในระดับการศึกษาทั้งแผนกนักธรรม บาลีหรือสามัญ และยังรวมไปถึงในระดับมหาวิทยาลัย เพื่อการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเท่าทันกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางการจัดการศึกษาขององค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ เมื่อวิเคราะห์จากปัจจัยต่างๆ แล้ว คำตอบที่พบในเบื้องต้นที่ได้จากการศึกษา สัมภาษณ์ และสังเคราะห์จากการมีส่วนร่วมขององค์กร พบว่า

(1) การมีส่วนร่วมของการจัดการศึกษาจากประชาชนในกลุ่มต่างๆ เป็นการจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี นอกจากเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติแล้ว ยังเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจ ซึ่งกันและกัน ระหว่างประชาชนในกลุ่มต่างๆ เนื่องจากความเข้าใจ เห็นใจกัน เป็นวิธีการป้องกัน และต่อสู้กับภัยในด้านต่างๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติได้

(2) การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรง ให้ผู้เรียนมีความเคารพ ควบคู่กันที่แตกต่าง และหลากหลาย

(3) การจัดการศึกษาที่สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม มีการวางแผนการทำงานความรับผิดชอบร่วมกัน

(4) การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจ และสังคม

(5) การจัดการศึกษาที่เป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม

(6) การจัดการศึกษาที่เป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม วิธีการนี้เป็นคู่มือและเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การที่คนเข้าใจศีลธรรมต่างกันหลายรูปแบบ ทำให้เกิดการตีความเพื่อสนองตอบตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะแสวงหาจุดร่วมที่คล้ายคลึงกันได้ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาขององค์กรพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ” มีข้อค้นพบที่สำคัญ ผู้ศึกษาจึงนำมาอภิปรายผล ดังนี้

การจัดการศึกษาขององค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า การพัฒนาศักยภาพขององค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ การพัฒนาศักยภาพด้านกระบวนการมีส่วนร่วมและให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็นนั้นต้องสร้างความตระหนักให้องค์กรได้แสดงบทบาทในการทำงาน มีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมที่ หรือได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักต่อการมีส่วนร่วม ค้นหาผู้นำองค์กรที่เป็นแบบอย่างและเป็นครูผู้ถ่ายทอดแนวคิดวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับองค์กรและคนในชุมชน สร้างให้รู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม จุดเปลี่ยนความคิด ฟังตนเอง ฟังพากันเองในชุมชน ลดการพึ่งพิงจากภายนอก เพิ่มความรู้สึกร่วมกันกับชุมชน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยเปิดเวที เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุมกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ จากข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ พระครูวินัยธรประจักษ์ จกกรมโม (จำปาทอง) ได้ให้ทัศนะไว้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์ และเป็นกระบวนการที่สนับสนุนการจัดการจัดการกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียน ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภททั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบวน (Non formal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (Informal) อย่างแท้จริงและสมบูรณ์ของการศึกษา และยังสอดคล้องกับ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) โดยพบว่า จุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือ การศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหิมิติ มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คนที่มีภาวะ 4 ได้แก่ กายภาวนา สีสภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสมดุลของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม 4 ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ⁶

⁶ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 45.

หากจะกล่าวถึงสันติแล้ว หมายถึง ความสงบสุขหรือเกิดสันติภาพของการอยู่ร่วมกันของสังคม สันติภาพในความหมายของสภาวะที่ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง ในสภาพความเป็นจริงทาง สังคมย่อมเป็นไปได้ที่จะทำให้คนในสังคมไม่มีความขัดแย้งกัน เพราะความขัดแย้งทำให้เกิดการปรับตัว และเปลี่ยนแปลง หากเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์เรียกว่าเป็นการพัฒนา แต่หากเปลี่ยนแปลงในทางร้าย ก็จะทำให้เกิดความรุนแรง เนื้อหาที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นมีความสอดคล้องกับ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) โดยพบว่า แทบเป็นไปได้เลยที่จะทำให้คนในสังคมไม่มีความขัดแย้งกัน แม้แต่การอยู่ตามลำพังก็ยังมี ความขัดแย้งกับตัวเอง แต่มีสภาวะหนึ่งที่เป็นสภาวะของความไม่ขัดแย้งและไม่มีความรุนแรง ที่กลุ่มนักคิด ทางศาสนาเรียกว่าสันติภาพ โดยเฉพาะนักคิดทางพุทธศาสนา พระธรรมปิฎกได้วิเคราะห์ไว้ว่า “สภาวะแห่ง สันติภาพกับสภาวะแห่งนิพพานว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ท่านได้นิยามสันติภาพไว้ว่า สันติ แปลว่า ความสงบ เป็นชื่อหนึ่งของพระนิพพาน คือ คำที่ใช้แทนกันได้ สรุปว่า สันติ คือ นิพพานนั่นเอง”⁷ พระมหาพรหมชา วมหาโส (นิธิบุญยากร) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งว่า รากเหง้าของความขัดแย้งมาจากปัจจัยจ ธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเนิ่นช้าหรือทำให้เกิดความขัดแย้ง 3 ประการ ได้แก่ ตัณหา (ความอยากมี อยากเป็น) มานะ (ความเย่อหยิ่งถือตัว) ทิฏฐิ (การถือเอาความคิดเห็นเป็นที่ตั้งโดยไม่ใช่ ใจความคิดคนอื่น) ซึ่งเป็นกิเลสฝ่ายอกุศลธรรมที่สร้างมายาภาพให้เกิดขึ้นในสภาพจิตของแต่ละคน แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ สันติภาพแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (1) กลุ่มที่มองว่าสันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากสงคราม (2) กลุ่ม ที่มองว่าสันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง (3) กลุ่มที่มองว่าสันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจาก ความรุนแรงและปราศจากความขัดแย้ง (4) กลุ่มที่มองว่าสันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงแต่ ขัดแย้งกันได้⁸ ยังมีความสอดคล้องกับ พระมหานครินทร์ แก้วโชติรุ่ง ได้ทำการวิจัยเรื่อง สันติภาพตาม แนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ : ความหมายและการประยุกต์ใช้ในโลกปัจจุบัน โดยพบว่า สันติภาพตาม แนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ หมายถึง ความสงบสุขจากการมีศีลธรรมของสมาชิกในสังคม แนวคิดเรื่อง สันติภาพของท่านนั้นได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ (1) การศึกษา (2) ปรากฏการณ์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของไทย (3) ปณิธานชีวิต

การสอนเรื่องสันติภาพของท่านมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อการตระหนักถึงความสำคัญ ของสันติภาพ 2) เพื่อความร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์สันติภาพ และ 3) เพื่อการส่งเสริมศีลธรรม แนวทาง ส่งเสริมสันติภาพในแนวคิดของท่านนั้น สามารถทำได้สองแนวทางคือ แนวทางส่งเสริมสันติภาพของปัจเจก บุคคล และแนวทางส่งเสริมสันติภาพของสังคม อนึ่ง เราสามารถนำแนวคิดเรื่องสันติภาพของท่านไป ประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาบุคคลและปัญหาสังคมไทยในโลกปัจจุบันได้ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน การศึกษา ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้เรายังสามารถนำสันติภาพตามแนวคิดของ ท่านไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคคล พัฒนาสังคมไทย และสร้างสรรค์สังคมไทยในอนาคตได้

⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ พุทธธรรม, 2539), หน้า 5.

⁸ พระมหาพรหมชา วมหาโส (นิธิบุญยากร), “รูปแบบแผนปฏิบัติการสันติวิธีเชิงพุทธ : ศึกษากรณี การแก้ไขความขัดแย้งของชาวคาทอลิกและชาวโกลิเยะ”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546).

จะเห็นได้ว่า สันติภาพ คือ การไม่ใช้ความรุนแรงในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ รวมไปถึงมนุษย์กับพืช สัตว์ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเป็นการมองความหมายของสันติภาพในเชิงบวกที่สำคัญ นอกจากนั้น เยาวชนส่วนใหญ่ยังเห็นว่า สันติภาพควรปราศจากทั้งความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคม สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาขององค์กรพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพนั้น ได้แก่ 1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการศึกษา 2) การมีเป้าหมายร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน 3) คุณภาพของผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน 4) การจัดการศึกษาที่สอดคล้องต่อความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น 5) การดำเนินนโยบายผ่านองค์กรของผู้นำด้านการศึกษาและศาสนาของชุมชนท้องถิ่น 6) เจตจำนงของภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องที่ยั่งยืนและชัดเจนในการส่งเสริม สนับสนุนนโยบาย แผนงาน มาตรการ และ 7) ความเสียสละของบุคลากรในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**. กรุงเทพมหานคร : ครูสาลาดพร้าว, 2544.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). “รูปแบบแผนปฏิบัติการสันติวิธีเชิงพุทธ: ศึกษากรณีการแก้ไขความขัดแย้งของชาวศากยะและชาวโกลิยะ”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิตวิทยาลัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- พุทธทาสภิกขุ. **สันติภาพของโลก**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2536.
- สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. **การส่งเสริมศาสนาและพัฒนาจิตใจและการป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติด**. (เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการ), 2542.
- สุมน อมรวิวัฒน์. **การพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสตร์ : ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542.